

היסטוריה דתי

לבתי ספר דתיים

הוראות

א. משך הבחינה: שלוש שעות.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שמונה נושאים. יש לבחור בשניים מהם.

בכל נושא שני פרקים. יש לענות על שתי שאלות:

שאלה אחת מן הפרק הראשון – 35 נקודות

שאלה אחת מן הפרק השני – 15 נקודות

סך הכול לנושא – 50 נקודות

(לכל נושא – 50 נקודות; סך הכול – 100 נקודות)

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

שימו לב: תלמידים שאושר להם מבחן מותאם יענו על אחת משתי השאלות שבפרק הראשון

בכל אחד משני הנושאים שלמדו. שתי שאלות סך הכול. לכל נושא – 50 נקודות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שמונה נושאים (1–8). בחרו בשני הנושאים שלמדתם, וענו על ארבע שאלות סך הכול, לפי ההוראות.

נושא 1 – הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה, והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948–1967

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 1–2 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 3–4 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 1–2 (35 נקודות).

1. יהודי ארצות האסלאם וההעפלה מהן בימי מלחמת העולם השנייה

א. הציגו שניים מן הגורמים שהשפיעו על המצב של יהודי ארצות האסלאם במלחמת העולם השנייה.

הסבירו את ההשפעה של כל אחד מן הגורמים שהצגתם.

(20 נקודות)

ב. בתקופת מלחמת העולם השנייה החליטה ההנהגה בארץ לעודד עלייה מארצות האסלאם.

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

איננו יודעים כמה יהודים יישארו באירופה לאחר מסע ההשמדה נגדם ועם כמה מהם נוכל לעמוד בקשר לאחר המלחמה, כי ייתכן שמיליונים יישארו תחת שלטונה של רוסיה הסובייטית ועוד זמן רב יהיו קרועים מאיתנו [...] והרי כולנו יודעים שכל סודה של מדיניותנו כיום הוא להגביר את כוחנו על ידי תוספת יהודים בארץ־ישראל [...] כמו כן עשויה להתחולל סכנה גדולה על היהדות בגלויות ערב, סכנת שחיטה איומה.

(מעובד על פי א' דובקין, ארכיון מפא"י, תיק 23/43, 12.7.1943)

על פי הקטע, הסבירו שני שיקולים שהביאו להחלטה לעודד עלייה מארצות האסלאם.

על פי מה שלמדתם, הציגו אחת מן הדרכים שבאמצעותן מומשה ההחלטה לעודד עלייה מארצות האסלאם.

(15 נקודות)

2. העלייה מעיראק

- א. **הציגו שניים** מן הקשיים שהיו למארגני העלייה מעיראק בשנים 1945–1947.
הציגו מהו "מבצע מייקלברג", **והסבירו** מדוע דרך הפעולה במבצע העפלה זה הייתה עדיפה על דרכי העפלה אחרות.
 (15 נקודות)
- ב. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

כמו פעולות עיראקיות רבות שנעשו בכוונות טובות, תוצאותיו [של חוק הוויתור על הנתינות העיראקית]
 שונות מן הכוונות.

(מדברי השגריר הבריטי בבגדד, 21 במארס, 1950)

- הציגו שתיים** מן המטרות שביקשה ממשלת עיראק להשיג באמצעות "חוק הוויתור על הנתינות העיראקית" (1950)
ושתיים מן התוצאות של יישום החוק.
הסבירו את הפער בין מטרות החוק ובין התוצאות של יישום החוק.
 (20 נקודות)

פרק שני

ענו על **אחת** מן השאלות 3–4 (15 נקודות).

3. **הציגו שתיים** מן הסיבות שבגללן התעכבה העלייה של יהודי מרוקו לאחר קום המדינה.
הסבירו את עמדת השלטון הצרפתי במרוקו בנוגע לעלייה לישראל בשנים 1949–1956.
4. **ציינו והציגו** את דפוס העלייה שאפיין את עליית היהודים מלוב בשנים 1949–1952.
הסבירו מדוע הוחלט להעלות כך את יהודי לוב לישראל.

נושא 2 – "מעיל תשבץ": מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם בימי הביניים

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 5–6 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 7–8 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 5–6 (35 נקודות).

5. כיבושי האסלאם וההשלכות של כיבושים אלה

א. הציגו שני מניעים לכיבושי האסלאם במאה השביעית.

הסבירו שני גורמים שסייעו להצלחת כיבושים אלה.

(18 נקודות)

ב. הציגו שני הסברים למתח שהיה בין המרכז היהודי בבבל ובין המרכז היהודי בארץ-ישראל בנוגע להנהגה.

ציינו והציגו דוגמה אחת למתח בין המרכזים האלה.

(17 נקודות)

6. כלכלה ועסקים

א. מלאכה ומסחר היו העיסוקים הנפוצים ביותר של יהודי ארצות האסלאם בימי הביניים.

הציגו שני גורמים לכך. (10 נקודות)

ב. ציינו והציגו שלוש מן המלאכות שבהן עסקו היהודים בארצות האסלאם בימי הביניים. (12 נקודות)

ג. חיי הכלכלה והמסחר של היהודים בארצות האסלאם מעידים על הצלחתם להשתלב בחברה המוסלמית.

הסבירו כיצד השפיעה השתלבות היהודים בחברה המוסלמית על שני היבטים בתרבות הפנאי של היהודים.

(13 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 7–8 (15 נקודות).

7. רבי יהודה הלוי כתב: "ליבי במזרח ואנוכי בסוף מערב".

דברי רבי יהודה הלוי מבטאים את הסתירה במציאות חייהם של היהודים בארצות האסלאם בימי הביניים.

הסבירו סתירה זו, והציגו את דרך ההתמודדות של היהודים עם הסתירה.

8. הסבירו את התרומה של המסמכים שנמצאו בגניזה הקהירית להבנת חיי המסחר של היהודים בארצות האסלאם.

בססו את תשובתכם על שתי דוגמאות.

נושא 3 – קהילת יהודי קרקוב

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 9–10 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 11–12 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 9–10 (35 נקודות).

9. הנהגת היודנראט בקרקוב

לפניכם קטע מספרו של תדאוש פנקייביץ', "בית מרקחת בגטו קרקוב".

קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

מלאכה קשה הייתה מוטלת על היודנראט. [...] לגבי אנשים ישרים והגונים הייתה העבודה ביודנראט בלתי נעימה ומביכה מאוד; לא קל למלא פקודות שאינן מזדהה עימן. לעקוף ולטשטש חוקים, לשחק בסחבת, לשכנע השכם והערב שאינך חלק מגוף מחוקק אלא חלק מגוף מבצע. רבים התייחסו בסלידה אל עסקני היודנראט אף על פי שלא היה אפשר להאשימם במעשים קונקרטיים, מלבד יוצאים מן הכלל אחדים. [...] להיות גיבור, להקריב את החיים על מזבח הרעיון, הוא ללא ספק מעשה יפה ונשגב, אך לא כל אחד נוצר לכך. רק מעטים הם האנשים המסוגלים להקריב קורבן אמת.

(מעובד על פי ת' פנקייביץ', בית מרקחת בגטו קרקוב, הוצאת יד ושם, תשס"ז, עמ' 66–67)

א. על פי מה שלמדתם, ציינו את מועד הקמתו של היודנראט בקרקוב, והסבירו את הייחודיות של מועד זה.

על פי הקטע, ציינו שני קשיים של אנשי היודנראט.

הסבירו כיצד אחד מן הקשיים שצינתם בא לידי ביטוי אצל מרק ביברשטיין, יושב ראש היודנראט הראשון. (13 נקודות)

ב. על פי מה שלמדתם, ציינו שלוש רשויות שונות שהיו למעשה "השליטים האמיתיים" בגטו קרקוב עם הקמתו.

הציגו אחת מן הרשויות שצינתם.

הסבירו כיצד הפיצול לשלוש רשויות השפיע לרעה על יהודי גטו קרקוב.

(12 נקודות)

ג. תדאוש פנקייביץ' כתב:

"להיות גיבור, להקריב את החיים על מזבח הרעיון, הוא ללא ספק מעשה יפה ונשגב, אך לא כל אחד נוצר לכך".

הציגו שתי פעולות של חברי תנועות הנוער בגטו קרקוב שבאמצעותן מתממשים דבריו של פנקייביץ': פעולה אחת

שנעשתה לפני גירוש יוני ופעולה אחת שנעשתה אחרי גירוש זה.

בחרו באחת מן הפעולות שהצגתם וציינו אותה. הסבירו מדוע היא מממשת את דבריו של פנקייביץ'.

(10 נקודות)

10. עמידה יהודית

קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

לא הייתה התקוממות בגטו קרקוב. כמה אלפים שנותרו בו ראו את קרש ההצלה במחנה פלשוב. גם לא היו תנאים אובייקטיביים לארגון המרד. הייתה עוד סיבה – לא הייתה תמיכה רחבה בארגוני המורדים, לא מצד האוכלוסייה בכלל ולא מצד הנשים בפרט. על סמך היבט זה אפשר לראות גם במאבק הנשים להשרדות את אחד הגורמים לאי־פרוץ המרד.

מה היו המאפיינים של מאבק ההשרדות של הנשים? הנשים הבינו מהר מאוד כי זו "מלחמה אחרת" ויש להציל מה שניתן: [...] הברחת מזון, פעילות במוסדות סעד שונים ועם זאת – דאגה למינימום מזון רוחני, לפירורי תרבות, לעזרה לזולת. [...]

לעומתן, דרגר ולוחמיו העמידו בראש את ערך המרד. [...] כאשר שאלה גוסטה דרגר את בעלה אם יש למרד יהודי יותר מערך סמלי, הוא השיב לה כי המרי היהודי ישתלב בשרשרת המרידות של העמים המשועבדים נגד הכובש. "רק מבפנים אפשר לפוצץ את הכלי המאוס הזה". [...]

יש להצדיע ללוחמי גטו קרקוב על ההקרבה העצמית, על אומץ הלב, על הנכונות להנציח מעשי גבורה יהודית בדפי ההיסטוריה. כמו כן יש להצדיע לכל הנשים בגטו קרקוב שב"מלחמה האחרת" גילו אומץ לב, מסירות וכוח עמידה.

(מעובד על פי פ' קראי, **הנשים בגטו קרקוב**, 2001, באתר: <https://lib.toldot.cet.ac.il>)

- א. על פי הקטע, **הסבירו** גורם אחד שבגללו לא פרץ מרד בגטו קרקוב.
- על פי מה שלמדתם, **הסבירו** גורם נוסף שבגללו לא פרץ מרד בגטו קרקוב.
- על פי המאמר "קבוצת הצנרשאפט במחנה פלשוב", **הציגו** הסבר אחד שגרם לחברות קבוצת הצנרשאפט שלא לנקוט מרד מזוין, אלא לנקוט "מלחמה אחרת".
- (12 נקודות)
- ב. על פי הקטע, **הציגו** מטרה אחת ללחימה המזוינת של היהודים בנאצים בקרקוב.
- על פי מה שלמדתם, **ציינו** את שמות שתי המחתרות הלוחמות שפעלו בגטו קרקוב.
- הציגו** שני הבדלים בין המחתרות שצינתם.
- הביעו את דעתכם**, עם הגישה של איזו מחתרת אתם מזדהים יותר. **נמקו** את תשובתכם על פי עולם הערכים שלכם.
- (15 נקודות)
- ג. בסוף הקטע מוזכרות כמה תכונות של לוחמי גטו קרקוב ושל הנשים שבחרו ב"מלחמה האחרת".
- בחרו באחת מן התכונות ו**ציינו** אותה.
- ציינו והציגו** דמות אחת שפעלה בגטו קרקוב, **והסבירו** כיצד התכונה שצינתם באה לידי ביטוי במעשיה.
- (8 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 11–12 (15 נקודות).

11. ציינו שתיים מן הסוגיות שהיו נתונות במחלוקת בין התנועות היהודיות בקרקוב בתקופה שבין שתי מלחמות העולם.

ציינו והציגו שני מוסדות חינוך יהודיים שונים שפעלו בקרקוב בתקופה זו.

הסבירו כיצד אחת מן הסוגיות שצינתם באה לידי ביטוי באחד ממוסדות החינוך היהודיים שהצגתם.

12. ציינו שתי פעולות שעשו הנאצים לאחר גירוש אוקטובר בדרך לחיסולו של גטו קרקוב.

ציינו והציגו שתי דרכים להצלת ילדים בגטו בתקופה זו.

בחרו באחת מדרכי ההצלה שהצגתם וציינו אותה. הסבירו את הדילמה של ההורים בנוגע לדרך הצלה זו.

נושא 4 – מלחמת העצמאות

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 13–14 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 15–16 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 13–14 (35 נקודות).

13. היישוב היהודי בארץ־ישראל ערב הקמת המדינה

א. הציגו את הרקע לביצוע תוכנית ד'.

הסבירו כיצד שיפרה תוכנית ד' את מצבו של היישוב היהודי בשניים מן התחומים האלה: התחום המדיני,

התחום הצבאי, התחום הכלכלי.

(15 נקודות)

ב. לפניכם קטעים מדברים שנשא דוד בן־גוריון בישיבת מנהלת העם ב־12 במאי 1948.

קראו אותם, וענו על השאלות שאחריהם.

הזמן בוער. הוא בוער משני טעמים: (א) מפני סכנת הפלישה שיכולה להיות בכל רגע. יכול להיות שבמידה ידועה היא כבר החלה [...] (ב) מפני התאריך 14 במאי. בוין הקדים את התאריך, וביום שישי בבוקר מוכרח לבוא משהו.

[...]

כאשר מדברים על שביתת נשק [...] הם מקבלים בינתיים נשק מאנגליה [...] והם יקנו נשק ממקורות אחרים.

אם אפילו יהיה אֶמְבֶּרְגוֹ [חרם על ייצוא נשק] מאמריקה, הם יקנו נשק במקומות אחרים.

[...] הם יסדרו את כוחותיהם, כי איש לא יתערב במדינות עצמאיות, ואנחנו נהיה כבולים.

(מעובד על פי ק' אביאלי־טביבאן, עידן האימה והתקווה, מט"ח, 2001, עמ' 613)

על פי הקטע, הציגו שני חששות שהעלה בן־גוריון בישיבת מנהלת העם.

על פי מה שלמדתם, הסבירו את שני החששות שהצגתם.

על פי מה שלמדתם, הסבירו כיצד הקמת המדינה הייתה יכולה להפיג כל אחד מן החששות שהצגתם.

(20 נקודות)

14. ההפוגה הראשונה וקרבות עשרת הימים

א. לפניכם קטע מן הנאום שנשא אבא אבן, נציג ישראל באו"ם, ב-13 ביולי 1948 בדיון שנערך במהלך קרבות עשרת הימים. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

כאשר דיברתי באוזני מועצת הביטחון [...] שאלתי אם יש מדינה אחת [...] אשר תיאות [תסכים] מרצונה להזניח לארבעה שבועות [בהפוגה הראשונה] את האפשרויות לתקן את מערכת הגנתה אף שהיא יודעת בוודאות גמורה כי מקץ השבועות האלה יתגוללו [יסתערו] עליה ביתר חֲמָה [זעם] חמש מדינות שכנות. הבעתי ספק אם יש מדינה אשר תסכים לתלות את דרכה בעלייה [לישראל] [...] בביקורתם ובהשגחתם של אחרים. ישראל הסכימה לתנאים המגבילים הללו אשר לדעתה אין צידוק להם. ישראל הניחה לכוחות המגן שלה שלא יגדלו בפרק זמן שידענו כי הוא אינו אלא הקדמה להתקפות חדשות על גבולותינו ועל שלמותנו המדינית. נתנו לסמכות חיצונית להתערב בזכויות העלייה שלנו, שהן עיקר תכליתנו הלאומית. יכולנו להסכים להגבלות האלה מפני שהוטלו עלינו לזמן קצר; ומפני שישראל, שנולדה מתוך המלצות האו"ם, השתדלה כל הימים להוכיח את נאמנותה לעיקרי חוקת האו"ם ולשיטות הנובעות ממנה.

(מעובד על פי א' אבן, המלחמה התחדשה, דבר אל העמים, עם עובד, 1959, עמ' 18–19)

על פי הקטע, ציינו שני עניינים שמדינת ישראל ויתרה עליהם בתמורה להפוגה הראשונה, והציגו שתי סיבות להסכמתה לויתורים אלה.

על פי מה שלמדתם, הציגו הסבר אחד מדוע בחר אבא אבן להזכיר בנאום זה את ההפוגה הראשונה. (20 נקודות)

ב. ציינו שתי תוצאות של קרבות עשרת הימים.

הסבירו באמצעות שתיים מן התוצאות שציינתם מדוע התחזקה בקרב תושבי מדינת ישראל ההרגשה שהוסר האיום הקיומי מעל המדינה. (15 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 15–16 (15 נקודות).

15. כישלון האו"ם לממש את החלטתו על בְּנָאוּם (בינאום) ירושלים (יוני 1948) הביא את ממשלת ישראל לנקוט צעדים להחלת הריבונות של מדינת ישראל על העיר.

הציגו שניים מן הצעדים האלה, והסבירו כיצד כל אחד מן הצעדים שהצגתם תרם לביסוס הריבונות הישראלית בירושלים.

16. מלחמת העצמאות זכתה לכמה כינויים.

ציינו שני כינויים למלחמה זו מלבד "מלחמת העצמאות".

הסבירו מדוע שלל מאיר פעיל אחד מן הכינויים שציינתם. הסבירו מהו השם שהיה מקובל עליו.

ציינו מהו השם המקובל עליכם. נמקו את תשובתכם.

נושא 5 – אל מול עולם חדש: לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 17–18 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 19–20 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 17–18 (35 נקודות).

17. יהודי חצר

לפניכם מכתב מאת מלך פרוסיה, פרידריך הראשון, ל"שרים לענייני היהודים" (גוף מטעמו של מלך פרוסיה האחראי לקהילות היהודים שבממלכה) בנוגע לבקשת הקהילה היהודית לבנות בית כנסת חדש. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

עליכם מוטלת אפוא החובה לשקול כל זאת ולנסות להביא לפשרה בין "יהודיית החצר" שלנו (אלמנתו של ליבמאן, שהיה עד מותו יהודי החצר) לבין ראשי הקהל. יהיה צורך לנסות לשכנעה בנימוקים הגיוניים, שתקיים את בית הכנסת הפרטי שלה כבית כנסת כללי בשביל קהילת היהודים כאן, ולא תשמור בו לעצמה ולבני ביתה יותר מכמה מקומות, ושאר דברים שאינם למפגע לציבור. היננו מניחים שהגברת ליבמאן תהיה נכונה לכך, במיוחד משום שהקימה את בית הכנסת למטרות של פולחן יהודי כללי, ומשום שהרשתה עד עתה לכלל היהודים לבקר באותו בית הכנסת, ומשום שאין לה כל דרך לעשות בו שימוש למטרות אחרות [...]. לבסוף הוחלט שמן הרצוי והמועיל יהיה שנמנה את "יהודי החצר" שלנו ליבמאן (בנה של האלמנה) לפְּרָנס ראשי מטעמנו בקרב כלל היהודים. עליכם (השרים לענייני יהודים) מוטלת אפוא החובה לצוות על ראשי הקהל, שיכירו בליבמאן שלנו כפרנס ראשי מטעמנו, ולקבלו לכל אספותיכם כבעל התפקיד הנ"ל.

(מעובד על פי ב' מבורך, יהודי החצר במדינה האבסולוטיסטית ובחברה היהודית, אקדמון, תשמ"ג, עמ' 27–29)

א. על פי הקטע, הציגו השפעה אחת של יהודיית החצר, הגברת ליבמאן, והשפעה אחת של המלך על הקהילה היהודית.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי השפעות אחרות של יהודי החצר על הקהילה היהודית.

(10 נקודות)

ב. על פי הקטע, הסבירו מה אפשר ללמוד על היחס בין יהודיית החצר, הגברת ליבמאן, ובין המלך.

יהודי החצר מילאו תפקידים שונים בחצר המלוכה. על פי מה שלמדתם, ציינו שניים מן התפקידים.

הציגו שתי סיבות לצורך של השליטים בגרמניה שדווקא יהודים ישמשו בתפקידים אלה.

(10 נקודות)

ג. תפקידם של יהודי החצר יצר מתח בין הרצון שלהם להידמות לאצולה הנוצרית ובין הזיקה שלהם ליהדות.

ציינו שתי דוגמאות מתחום תרבות הפנאי, המבטאות את הרצון של יהודי החצר להידמות לאצולה הנוצרית.

ציינו והסבירו את יחסם של הרבנים בנוגע לכל אחת מן הדוגמאות שצינתם.

(15 נקודות)

18. הרפורמה והתגובה האורתודוקסית

- א. לפניכם קטע המתאר את התפתחות התנועה הרפורמית בגרמניה בראשית המאה ה-19. קראו אותו, וענו על השאלות שאחריו.

שני מוסדות היו לנושאים העיקריים של מפעל הרפורמה. ראשית, היו אלה בתי הספר היהודיים החדשים שנעשו מרכז לפעילות מתקנת. מעל הכול, בלטה בהם גישה חדשה כלפי קיום המצוות כהלכתן. לראשונה נעשה ניסיון לחלק את תרי"ג המצוות למצוות מרכזיות יותר ופחות לאמונה היהודית הבסיסית, מתאימות יותר ופחות לקיום בעידן החדש.

גם בתי הכנסת היו מוקד לפעילות חדשנית; נערכו בהם שינויים והתאמות בכללי הטקס, בטקסט ובמנהגי התפילה, וטקסי חניכה לנערי בר מצווה, כמו שמקובל בנצרות, החליפו את טקס בר המצווה הישן. מנהגי התפילה, הנגינה והאווירה בבית הכנסת הותאמו לאמות המידה המקובלות על הבורגנות הגרמנית.

(מעובד על פי ש' וולקוב, בין ייחוד לטמיעה, יהודי גרמניה 1780–1918, האוניברסיטה הפתוחה, 2003, עמ' 40–41)

על פי הקטע, **הציגו** את ההבדל בין בתי הספר החדשים ובין בתי הספר המסורתיים בנוגע ליחס לקיום מצוות.

על פי מה שלמדתם, **הסבירו** גורם אחד שהביא את הרפורמים לחולל שינויים בהלכה המקובלת.

ציינו והסבירו כיצד אחד מן השינויים של הרפורמה המוזכר בקטע, נותן מענה לגורם שהסברתם.

(12 נקודות)

ב. על פי מה שלמדתם, **הסבירו** את תפיסתו העקרונית של החת"ם סופר בנוגע לשינויים ההלכתיים בימיו.

ציינו והסבירו את יחסו של החת"ם סופר לאחד מן השינויים המוזכרים בקטע.

(10 נקודות)

ג. על פי מה שלמדתם, **הציגו** את המענה של הרש"ר הירש לאתגר שהציבו הרפורמים בנוגע לבית הכנסת.

הציגו שני הסברים שגרמו לתלמידיו של הרש"ר הירש שלא לנטוש את היהדות המסורתית, כפי שקרה לרבים מתלמידיו של מנדלסון, שנטשו אותה.

לו הייתם מתלמידי הרש"ר הירש, **הסבירו** מהו לדעתכם ההסבר המרכזי שהיה גורם לכם להישאר בעולמה של היהדות המסורתית. **בססו** את תשובתכם על עולם הערכים שלכם.

(13 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 19–20 (15 נקודות).

19. **הציגו שני** הסברים מדוע התעכבה חדירת הרעיונות של תנועת ההשכלה לרוסיה (מזרח אירופה) לעומת מערב אירופה.

הסבירו מדוע במזרח אירופה הובילה תנועת ההשכלה להתפתחות התנועה הציונית.

20. החוקר צבי זוהר קובע כי רבני המזרח קיבלו בדרך כלל את חידושי הזמן בפתירות ובגמישות.

הציגו דוגמה אחת המחזקת את טענתו ודוגמה אחת המחלישה את טענתו.

הציגו את עמדתו של החוקר בנימין בראון בנוגע לטענתו של צבי זוהר.

נושא 6 – תולדות ארצות הברית

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 21–22 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 23–24 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 21–22 (35 נקודות).

21. חוקת ארצות הברית

- א. **ציינו והציגו שני** מניעים להגירת האירופים לאמריקה הצפונית במאה ה-17. **ציינו שני** ערכים שנהפכו להיות ממגדירי הזהות האמריקנית, וה**סבירו** מדוע ההתיישבות בִּסְפָּר הצמיחה ערכים אלו. (10 נקודות)
- ב. **הציגו שני** גורמים לרצונם של המתיישבים באמריקה להתנתק מארץ האם ולהכריז על עצמאות. **הציגו** את הייחודיות של האומה האמריקנית עם הקמתה בשנת 1776. (7 נקודות)
- ג. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

כתיבת חוקה היא מעשה סמלי בחייהם של עם ושל מדינה. במובן הרחב, החוקה מתווה את קווי המתאר של העוצמה הפוליטית כאשר היא מגדירה את הרשויות ואת היחסים ביניהן. החוקה גם מגבילה את העוצמה הפוליטית כאשר היא פורסת מגילת זכויות אשר קובעת את זכויות היסוד. בספרות קיימת הבחנה בין חוקה מטריאלית [מהותית] לבין חוקה פורמלית. לכל מדינה יש חוקה מטריאלית הכוללת את ההסדרים הבסיסיים הקובעים את מוסדות השלטון ואת היחסים ביניהם. חוקה פורמלית היא חוקה המעוגנת במסמכים חקיקתיים. חוקה נקראת אחידה כאשר כל החומר החוקתי מרוכז במסמך אחד. [...] אף על פי שאין לכאורה הבדל משמעותי בין חוקה הכתובה כמסמך אחד ובין קודקס [ספר חוקים של המדינה] של חוקים בעלי מעמד חוקתי, ייתכן שחוקה כתובה אחידה מעוררת יותר כבוד וחשש, כך שהפרלמנט יימנע ככל האפשר משינויה.

(מעובד על פי פרלמנט, המכון הישראלי לדמוקרטיה, 30, 2000, באתר: <https://www.idi.org.il/parliaments>)

על פי הקטע, ה**ציגו** יתרון **אחד** של חוקה כתובה.

על פי מה שלמדתם, ה**סבירו** מדוע ראו האבות המייסדים צורך בחוקה כתובה למרות הכרזת העצמאות.

ה**ציגו שני** עקרונות יסוד בחוקת ארצות הברית.

ה**סבירו** כיצד **אחד** מן העקרונות שהצגתם בא לידי ביטוי בקטע.

על פי מה שלמדתם, ה**סבירו** מהו ייחודה של חוקת ארצות הברית עד ימינו.

(18 נקודות)

22. מלחמת האזרחים

לפניכם קטע מדברי ההיסטוריון ארנון גוטפלד העוסק בסיבות לפרוץ מלחמת האזרחים האמריקנית. קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחריו.

מלחמת האזרחים ומאבק השחורים

על פי המיתוס המקובל [הדעה הנפוצה] הייתה מלחמת האזרחים מלחמתו של הצפון למען שחרור העבדים. אכן, רבים בעולם מאמינים כי לספרה של הרייט ביצ'ר סטאו (Stowe), "אוהל הדוד תום", הייתה השפעה מכרעת על פרוץ המלחמה, וכי הצפון יצא למלחמת מצווה, שמטרתה להעביר את העבדות מן העולם. אומנם מיתוס זה נעשה לחלק מן התיאור ההיסטורי, אך אין לו כל אחיזה במציאות ההיסטורית. [...]

רוב ההיסטוריונים מסכימים, כי הבעיות הכלכליות וביטחון הפוליטי הן שהיו המניע העיקרי למלחמה. המאבק ניטש על השליטה בממשלה הפדרלית בין החוואים ובעלי המטעים הגדולים שבדרום לבין בעלי ההון – החקלאים והסוחרים בצפון. תהליך התיעוש המואץ בצפון הכתיב גביית מכסי מגן גבוהים לפיתוח, מימון ממשלתי, במיוחד בנושאי תעבורה, וכסף רב למימון תשתית תעשייתית מתפתחת בעידוד ממשל מרכזי מכוון. כדי להשיג את מטרותיו היה על הצפון לנטרל את נציגי האינטרסים האגראריים [החקלאיים] הדרומיים, שהיו עד אז בעלי הבכורה במרכז השלטוני בווישינגטון. אולם מדינות הצפון, ובראשן לינקולן, הפכו עימות כלכלי זה למאבק של הציוויליזציה [עולמם של בני התרבות] נגד הברברים [חסרי התרבות], לקרב למען הצלת הדמוקרטיה האמריקנית. הדרום מצידו נלחם כדי להציל את דרך חייו, את תרבותו המיוחדת ואת "אצילותו".

(מעובד על פי א' גוטפלד, הסיבות למלחמת האזרחים ומשמעותה בהיסטוריה האמריקנית, באתר: <https://lib.cet.ac.il>)

- א. על פי הקטע, הציגו מהו המיתוס המקובל בנוגע לסיבה לפרוץ מלחמת האזרחים. על פי מה שלמדתם, הציגו דוגמה אחת לאירוע שבו בא לידי ביטוי הסכסוך בין הצפון לדרום לפני פרוץ המלחמה, והסבירו כיצד הדוגמה שהצגתם תומכת במיתוס המקובל. (13 נקודות)
- ב. על פי הקטע, הציגו מהו הגורם העיקרי לפרוץ המלחמה, לדעת רוב ההיסטוריונים. על פי מה שלמדתם, הסבירו מהי לדעתכם הסיבה העיקרית לפרוץ המלחמה. נמקו את תשובתכם על סמך עובדה היסטורית אחת שאירעה בזמן המלחמה או אחריה. (10 נקודות)
- ג. הציגו שתי דרכי מאבק למען שוויון זכויות גזעי בארצות הברית במחצית השנייה של המאה ה-20. בסו את תשובתכם על שתי דוגמאות (דוגמה אחת לכל דרך). (12 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 23–24 (15 נקודות).

23. "תוכנית מרשל" הייתה חלק מ"מדיניות הבלימה" של ארצות הברית.

הציגו את מדיניות הבלימה.

הסבירו כיצד יושמה מדיניות זו באמצעות "תוכנית מרשל".

למדיניות הבלימה היו תומכים ומתנגדים. **הציגו** טענה של אחד מן הצדדים.

בססו את הטענה על עובדה היסטורית.

24. **ציינו והסבירו** שני גורמים לצמיחה הכלכלית בארצות הברית ב"עידן המוזהב".

הציגו בעיה אחת שנוצרה בעקבות הצמיחה הכלכלית.

הסבירו באמצעות דוגמה אחת כיצד התמודדה הרפורמה הפרוגרסיבית עם הבעיה שהצגתם.

נושא 7 – יפן המודרנית

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 25–26 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 27–28 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 25–26 (35 נקודות).

25. יפן במלחמת העולם הראשונה

א. הציגו את המניע של יפן להצטרף לחזית בסין ואת המניע להצטרפותה לחזית בסיביר.

בחרו באחת מן החזיתות וציינו אותה.

הציגו מטרה אחת שיפן הצליחה להשיג ומטרה אחת שיפן לא הצליחה להשיג בחזית שציננתם (סך הכול – שתי מטרות). (20 נקודות)

ב. יפן השתתפה בוועידת השלום בפריז, שנערכה בסיום מלחמת העולם הראשונה.

הציגו שני הישגים של יפן בוועידה זו.

הסבירו מדוע היפנים הרגישו שמעמדה של יפן אינו שווה למעמדן של מדינות המערב למרות ההישגים שלהם. (15 נקודות)

26. יפן במלחמת העולם השנייה

א. הציגו שתי סיבות לכריתת הברית בין יפן לגרמניה לפני מלחמת העולם השנייה.

הסבירו שני שיקולים של יפן לתקוף את האמריקנים בפרל הרבור.

הציגו השפעה אחת של תקיפה זו על יפן.

(20 נקודות)

ב. קראו את הקטע שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

בעייתה המרכזית של יפן הייתה חולשתה הלאומית. אומנם חייליה הצטיינו ברוח לחימה מעולה, אבל יפן הייתה חלשה מבחינה כלכלית. ניכרו גם סימני עייפות בקרב האוכלוסייה, אשר מרביתה הייתה מגויסת למאמץ המלחמתי [...] טוג'ו נכשל באיחוד הצבא והצי תחת מטה כללי אחד.

(מעובד על פי מ' מדזיני, מפורט ארתור עד הירשימה, משרד הביטחון, 2006, עמ' 152–153)

על פי הקטע, הציגו שני גורמים לתבוסת יפן במלחמת העולם השנייה.

על פי מה שלמדתם, הסבירו גורם אחד לתבוסת יפן.

(15 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 27–28 (15 נקודות).

27. הציגו שני הסברים להחלטה של יפן לפתוח את שעריה למערב במאה ה-19.

הסבירו השפעה אחת של המערב על הכלכלה או על הצבא ביפן במחצית השנייה של המאה ה-19.

28. הציגו את שתי המטרות של משלחת אוקוורה.

ציינו והסבירו אם הושגה כל אחת מן המטרות עד סוף המאה ה-19.

נושא 8 – סין המודרנית

אם בחרתם בנושא זה, ענו על שתי שאלות:

על אחת מן השאלות 29–30 (פרק ראשון) ועל אחת מן השאלות 31–32 (פרק שני).

פרק ראשון

ענו על אחת מן השאלות 29–30 (35 נקודות).

29. בעיות הפנים והחוץ של הקיסרות ונפילתה

לפניכם פרט מקריקטורה שהתפרסמה בצרפת בשנת 1840. עיינו בקריקטורה, וענו על השאלות שאחריה.

אופיום

(Opium War, ציור: J.J. Grandville, מתוך: Wikimedia Commons)

א. על פי מה שלמדתם, הציגו שני מאפיינים של חדירת מעצמות המערב לסין, והסבירו כיצד כל אחד ממאפיינים אלה בא לידי ביטוי בקריקטורה.

הסבירו את עמדת יוצר הקריקטורה בנוגע לחדירת המעצמות לסין. בתשובתכם התבססו על רכיב אחד מתוך הקריקטורה. (20 נקודות)

ב. הציגו שתי תוצאות של מלחמת האופיום הראשונה.

הסבירו כיצד התוצאות שהצגתם באות לידי ביטוי בשניים מסעיפי "הסכם נאנקינג". (15 נקודות)

30. מנהיגותו של מאו צה־דונג

א. הציגו שני גורמים ליציאה של מאו צה־דונג למסע הארוך.

ציינו והסבירו אם לדעתכם השיגו מאו והקומוניסטים את מטרותם בתום המסע. בססו את תשובתכם על עובדה היסטורית.

(15 נקודות)

ב. לפניכם קטע ממאמר שעוסק ביחס אל דמותו של מאו צה־דונג בסין בימינו.

קראו את הקטע, וענו על השאלות שאחרי.

אף כי פולחן האישיות שמאו זכה לו בעשור האחרון לחייו כבר אינו מתקיים, גם כיום נוהגים כלפי המנהיג המהפכני בכבוד קיסרים [...].

היחס החיובי כלפי מאו כיום בסין אינו מובן מאליו, וייתכן מאוד כי בנסיבות היסטוריות ופוליטיות אחרות היה המנהיג המהפכני מוזכר באופן שונה לגמרי.

[...] רבים רואים במאו גם את מי שהעמיד את סין על רגליה [...] עם זאת, היה זה מאו שהמיט על סין אסונות אדירים.

(מעובד על פי נ' ברנוביץ, זכר מאו בסין הפוסט־מאואיסטית: הזיכרון והשכחה, **זמנים**, 101, 2008, עמ' 104)

על פי הקטע, הציגו את שתי הגישות המוזכרות בקטע בנוגע לדמותו של מאו.

על פי מה שלמדתם, הציגו שתי עובדות היסטוריות התומכות בכל אחת מן הגישות שהצגתם.

(20 נקודות)

פרק שני

ענו על אחת מן השאלות 31–32 (15 נקודות).

31. הציגו שלושה מן האירועים שהביאו לעלייה של יואן שה־קאי לשלטון בסין, החל ממרד הבוקסרים.

הציגו שתי סיבות שגרמו ליואן שה־קאי להחזיק בשלטון זמן מועט.

32. **הסבירו** מדוע החליטה סין לשנות את המדיניות שלה כלפי המערב במחצית הראשונה של שנות השבעים של המאה ה־20.

הציגו שני צעדים מדיניים שנקטה סין כדי לחדש את קשריה עם מדינות המערב בתקופה זו.

בהצלחה!